

Csák Máté hajdani sasfészke – Trencsén

A legismertebb trencsényi rege a vár kútjához fűződik. A história szerint történt egyszer, hogy a nagyhatalmú Szapolyai István egy sikeres török hadjárat alkalmával sok fogollyal tért meg Trencsén várába. Volt a rabok között egy csodaszép leány, Fatime is, akit a feleségének, a gőgös tescheni hercegnőnek, Hedvignek ajándékozott. Nemsokára egy török karaván érkezett a várba. Szabályos királyi menlevéllel rendelkező vezetője elmondta, hogy a foglyokat szeretné kiváltani. Szapolyai – jó pénzért – hajlandó is volt rá, hamarosan megkötötték az alkut. A török kereskedőnek öltözött Omár, Fatime vőlegénye azonban hiába kereste a kiváltott foglyok között menyasszonyát. Mikor őt is kérte, Szapolyai kijelentette, hogy a rabnő nem eladó, mert azt már feleségének ajándékozta, aki meg is kedvelte s egy magyar úr nem vonja vissza a szavát. Omár addig könyörgött, míg Szapolyai ráállt az alkura egy teljesíthetetlennek látszó feltétellel. Fakasszon vizet a vár sziklájából – azaz építsen kutat –, s ha a mélyben vizet talál, ami addig senkinek sem sikerült, viheti mátkáját. Omár nem habozott. Kísérete és a kiszabadult rabok vele együtt nekikezdték a kútásásnak. A kemény kő próbára tette erejüket. Az emberfeletti erőfeszítés sorra sírbavitte embereit. Már három esztendeje dolgoztak szakadatlanul és Omárral együtt már csak hárman maradtak, amikor végre megszánta őket Allah és felbuzogott a mélyben a kristálytisza víz. Omár kimerülten, támoilyogva vitte a bizonyítékot a nagyúrnak, a következő szavakkal: Vized már van Szapolyai, de szíved nincs. István úr szavát állta, Fatime

Trencsén vára (Varjú Elemér Magyar várak c. könyvéből)

kiszabadult s a boldog Omár hazájába vihette. Azóta a nép a kutat „szerelmesek kútjának” emlegeti.

A másik történet Bocskai István fejedelemmel kapcsolatos. Hadai visszafoglalták a Habsburgoktól a nevezetes erősséget, amely korábban a hűtlenség miatt halálra és birtokelkobzásra ítélt Illésházy István birtoka volt. Bocskai a sikeres ostrom után a következő levelet küldte Illésházyknak: „Bevettem Trencsént. Kegyelmedé volt, hát nem adhatom én sem másnak.” Illésházy sem késett a válaszal: „Nagyságodé volt a vár, most nagyságodé a várúr.” Attól kezdve hűségesen szolgálta a fejedelmet.

A harmadik históriát már Illésházy személyéhez kapcsolják. Meglátogatta egyszer a nagyurat Mátyás főherceg Trencsénben s bizalmasan elárulta neki, hogy király szeretne lenni. Illésházy máris készen volt a tervvel: „Tegyen meg fenséged előbb nádorrá, és akkor király lesz.” A főherceg ravaszskán elmosolyodott: „Az egy kicsit nehéz lesz. Hanem ön tegyen előbb királlyá és akkor nádorrá teszem!” Illésházy teketóriázás nélkül válaszolt: „Úgy is jó lesz”. Nemsokára király lett Habsburg Mátyás főherceg s – protestáns létére – 1608-ban nádor Illésházy; így írta le mindezeket Mikszáth Kálmán Magyarország lovagvárai című, elbeszélésfüzérében.

Trencsén várának neve szláv eredetű, az alapszó a magyar „kökény” szó szláv megfelelője. A helynév a személynév -in képzős származékának átvétele.

A XI. század elején Trencsén vidéke a lengyel Bátor Boleszló kezén volt, Szent István király 1017-ben foglalta vissza tőle s alapított vármegyét, melynek névadója és székhelye Trencsén vára lett. Az erődítményt említi Anonymus is, ami bizonyíték fennállására a XII–XIII. század fordulóján.

1241/42-ben őrsége vitézül megvédte a tatárok támadásával szemben. A XIII. század végén, mint a nagy hatalmú Csák-család fő fészke, országos jelentőségűvé vált. A XIV. század első két évtizedében Csák Máté innen irányította tekintélyes „birodalmát”. A kiskirály emlékét máig őrzi a Mátyusföld elnevezés. Csak halála (1321) után merre Károly király Trencsén várát megtámadni. Máté hívei keményen védelmezték és csak nehéz, véres ostrom után került királyi kézre. A XIV. században végig királyi vár, várnagyi egyben Trencsén vármegye ispánjai, Zsigmond király a XV. század elején többször elzálogosította, majd 1424-ben Borbála királynénak adományozta. A husziták ellen vívott harcokban kap a vár ismét jelentőséget: 1431-ben a cseh husziták elfoglalták, felégették Trencsén városát, de a vár elfoglalására – úgy tűnik – gyengének érezték magukat és nem háborgatták.

1440-ben Erzsébet királyné megbízásából Jan Giskra vezetésével cseh zsoldos csapatok szállták meg Trencsén várát – zálogbirtokosa a királyné odaadó híve, Cillei Ulrik volt – és több erősséget egészen a Keleti-Kárpátok vonaláig. Az 1450-es években sikerült Trencsént Hunyadi János seregeinek visszafoglalniuk s attól kezdve a Hunyadiak vára. Többször és hosszasan időzött falai között Mátyás király. A csehek és a morvák ellen vívott háborúi folyamán a magyar seregek egyik kiindulópontja Trencsén.

1475-ben adta Mátyás király hűsége és vitézsége jutalmául Szapolyai Istvánnak Trencsén várát 15 ezer aranyért. Mátyás halála után a Szapolyai-család Szepes várából Trencsénbe költözött. A várat ennek kapcsán bővítették, erősítették, szépítették. A várost is erődített fallal vették körül.

1526 után nőtt meg Trencsén jelentősége, amikor a királlyá választott Szapolyai János ellenében fellépett Habsburg Ferdinánd mint ellenkirály s 1527-ben indított hadjárata eredményeként Jánost kiűzte az országból és seregei nekiláthattak a még ellenálló várak elfoglalásának. 1528 nyarán kezdődött Trencsén ostroma, de csak egy hónapig véres küzdelem után tudták elfoglalni a várost. A vár azonban szinte sértetlenül állt még, benne jól képzett, erős őrség. Ellenállásukat úgy sikerült megtörni, hogy az ágyúk tüze fölgyújtott egy tetőrészt s a tűz átterjedt az egész várra. Fölrobbant több helyen a puskaapor, a védők jelentős embervesztéssel szenvedtek. Az öldöklő ágyútűzben lehetetlenné vált az oltás. A védők helyzete megrendült s mert segítséget sehonnan sem remélhettek rövid egyezkedés után június 30-án feladták a várat.

Ferdinánd 1534-ben Thurzó Eleknek zálogosította el Trencsént és uradalmát 40 ezer tallérért. 1548-ban azonban már ismét kamarai birtok. Az ostrom okozta sérüléseket csak lassan állították helyre.

1557/58-ban a várvizsgálattal megbízott királyi küldöttek Trencsént is fölkeresték és a látottakról írásos jelentést tettek az uralkodónak. Észert kevés a várban az élelmiszer, fegyver van elegendő és rendben is találták, csak a puskaport nem tárolták megfelelő helyen. A kapitány építkezéséről nagyon rossz véleménnyel voltak. Amit épített, nem a vár – a király – hasznára, hanem a saját céljai érdekében tette. Hasznos és alkalmas épületeket lebontatott, helyettük „haszontalanokat” építtetett.

A XVI. század második felében gyakran változtak a zálogbirtokosok, míg örök adományként az Illésházyak szerezték meg. Illésházy Istvánt hűtlenség jogcímén megfosztották birtokaitól és csak a Bocskai-szabadságharc győzelme után térhetett vissza a várba. Illésházy István halála után öccse, Gáspár örökölte a gazdag uradalmat. Bethlen Gáborhoz csatlakozott, sokáig együtt harcolt vele a Habsburgok ellen. 1627-től 1648-ban bekövetkezett haláláig távol maradt a hadieseményektől, békésen élt Trencsénben.

A Zrínyi–Wesselényi féle összeesküvés leverése (1670) után német katonaság szállta meg a várat. 1703-ban II. Rákóczi Ferenc hadai elől megszökött belőle az őrség, de 1704-ben már újra Habsburg kézen találjuk. 1704–1708 között kisebb-rövidebb szünetekkel ostromzár alatt tartották a kurucok. A várőrség azonban – sokszor éhezve is – kitartott. Az 1708. évi trencsényi vesztes csata után eltűntek a vidékről a kurucok, a vár szabaddá vált. A szabadságharc leverése után is katonaság állomásozott a várban, csak 1782-ben hagyták el. Trencsén vármegye akkori főispánja, gr. Illésházy János elhatározta, hogy ősei várát méltóképpen helyreállítja s azt teszi meg állandó lakásának. 1790. június 11-én azonban a városban támadt tűzvész elhamvasztotta a várat. A pusztán maradt falak már nem kellettek a tulajdonosnak, hiszen helyreállításuk irdatlan sok pénzt emésztett volna föl. Csak az alsó vár épületeinek egy részét fedték be, amelyre az uradalomnak volt szüksége, a többi pusztulni hagyták. Mednyánszky Alajos 1825-ben megjelent könyvében a következőket jegyezte föl a romokról: „Még harminc esztendeje sincs, hogy eltűntek a szobákról és a tornyokról a tetők és kupolák, de hihetetlenül gyorsnak látja a pusztulást az, aki hosszabb idő után teszi be a lábát a fenyegető romok közé. Kedves gyermekkori emlékek fűznek nem egy, sokszor látott, de most már alig felismerhető helyhez; akkoriban persze más szemmel néztem őket, mert főként a nagyszerű estebéd csábított oda fel, amelyben örömmel részesített a várnagy szíves családja, valahányszor esedezésem erősebbnek bizonyult nevelőnőmnek a hegymászás iránt táplált ellenérzésénél...”

1837-ben a görög származású bankár, Sina Simon vette meg a várat és az uradalmat. Befedette az öregtoronyt és az őrtornyot, legalább ezeket megmentve az időjárás viszontagságaitól. 1905-ben a bankár örökösei a várat, ami hasznot nem, csak terhet jelentett számukra, Trencsén városának ajándékozták. Ekkorra egyébként a városfalak is elpusztultak, széthordták építkezésekhez. 1871-ben még épen állt a két városkapu, de aztán rohamosan pusztult a vár, míg az 1950-es években meg nem kezdődött helyreállítása, ami máig jórészt befejeződött. A csodálatos fekvésű hatalmas rommaradvány vonzó látványosság.

A Vág fölött 260 m-re emelkedik a várhegy, melynek három oldala megmászhatatlanul meredek. A legalsó kaput két hengeres torony védi. A város felőli oldalon fallal védett feljáró út vezet a következő kapuhoz, amelyen át a külső vár udvarára érkezünk, ahol egy hatalmas ágyútoronyt és a „szerelmesek kútját” pillanthatjuk meg. A külső vár északkeleti sarkát is egy nagy ágyútorony erősíti. A keleti fal mentén haladva érkezünk a következő kapuhoz. A déli – lankásabb – oldal felé tekintve láthatjuk, hogy háromszoros falöv védi a hegy legmagasabb részén emelkedő belső várat. A sokszögletű belső vár kapuján át szűk udvarba lépünk, amelyet körbefognak a palotaszárnyak. Középen büszkén magaslik a hatalmas öregtorony; kitűnő megfigyelőhely. Letekintve láthatjuk az egykor külön fallal körülvett gótikus plébániatemplomot is. A Vág partján hosszú csikként húzódik a város. Valaha egyetlen utcája volt, amelyet két végén fal és kapu zárt le.

Csorba Csaba

Mátyás király törökverő hadvezérének származása

„PAVEL CHINEZUL ERA ROMÂN”?

Tudvalevő: a családi, a társadalmi, az etnikai és a természeti körülmények sokrétű összefüggései jelentős mértékben befolyásolták a középkori hadvezérek pályakezdését, életútját is. Így hát az ősök utáni nyomozás egyáltalán nem fölösleges, hiszen ma már jól tudjuk – nem kis mértékben a genetika robbanásszerű fejlődése nyomán –, hogy a géneken keresztül, nemzedékekről nemzedékekre átörökített tulajdonságok fontos szerepet játszottak a pályaválasztásban, az életpálya alakulásában. Különösen célszerű ezt megvizsgálni a kiemelkedő történelmi személyiségek esetében, akik csupán a külső-belső feltételekkel vívott szakadatlan